

ระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม

Buddha's Principle for Teaching Social Studies system

พระนฤชา อริยมณี (ทรัพย์ชูตระกูล)¹

นิสิตดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์¹

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย¹

Phra Naruecha Ariyamete (Sabchootrakool)¹

Ph.d Student for Department Teaching Social Studies, Faculty of Education¹

Mahachulalongkornrajavidyalaya University¹

E-mail: naruchasubehutrakool@gmail.com

บทคัดย่อ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาคือหลักธรรมมาภิบาล มีคุณูปการและผูกพันกับวิถีชีวิตของสังคมไทยมาโดยตลอดตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน การจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาตามระบบการสอนสังคมศึกษาอิงหลักพุทธธรรมนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำครูที่ดีต้องมีทั้งวิชาและจรณะ (วิชาจรณสมปนโน) วิชา คือความรู้ดี จรณะ คือ ความประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การลงมือปฏิบัติจริงสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา ในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้าเริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่ว่าเรียกว่าเป็นการวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อนมาโดยลำดับนั่นเอง

คำสำคัญ: ระบบการสอน, สังคมศึกษา, หลักพุทธธรรม.

Abstract

The principle in Buddhism is good governances which more protection and convey for Thai life style from entail up to now. Therefore, Buddha's principle for Teaching Social Studies system the most importance from teachers. Those who were pointing students to learn. S that, teachers should have both academic and action (knowledge and behavior) mean good knowledge good behavior for showing all result. Then learning Buddhism has propagation because of Buddha

teaching since from the beginning. That means, Buddha was giving policy and planning for Buddhist announcement for those who can learn continue up to nowadays.

Keywords: Teaching System, Social Teaching, Buddha's Principle.

1. บทนำ

ระบบการสอนสังคัมศึกษาอิงหลักพุทธธรรม หมายถึง การสอนกลุ่มวิชาสาระสังคัมศึกษา ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม โดยอิงหลักพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอันพึงประสงค์สำหรับนักเรียน มีผลงาน ผู้ศึกษาและให้ความหมายไว้หลายท่าน ดังนี้

ศ. ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2545 : 10) ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ (system) หมายถึง ผลรวมของหน่วยย่อยซึ่งทำงานเป็นอิสระจากกันแต่มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

Baynath ได้ให้ความหมายของระบบว่า ระบบ (system) หมายถึง การรวบรวมส่ง ต่าง ๆ ทั้งหลายที่มนุษย์ได้รอกแบบและสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อสามารถนำสิ่งเหล่านั้นมาจัดดำเนินงานเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายที่วางไว้

Robbins ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า ระบบ (system) คือผลรวมของ องค์ประกอบย่อย ๆ ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและมาประกอบรวมกันเป็นระบบเพื่อทำหน้าที่ บางอย่าง อาทิเช่น ส่วนของร่างกายมนุษย์ สังคมมนุษย์ พืช รถยนต์ ฯลฯ

Gagne and Briggs กล่าวว่า ระบบหมายถึงวิธีการใด ๆ ที่ได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบ เพื่อเป็นหลักให้สามารถทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งอาจจะเป้าหมายในวงกว้างหรือในวงแคบ ๆ ก็ได้

Silvern ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า คำว่าระบบ (system) หมายถึง โครงสร้างหรือ องค์ประกอบรวมทั้งหมดอย่างมีระบบ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ภายในของส่วนประกอบต่าง ๆ แต่ละ ส่วนและต่อส่วนรวมทั้งหมดของระบบอย่างชัดเจน

กิตานันท์ มลิทอง (2540 : 9) ได้ให้ความหมายของระบบไว้ว่า คำว่าระบบ (system) คือส่วนรวมทั้งหมดซึ่ง ประกอบด้วยส่วนย่อยหรือส่งต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันอาจจะเกิดโดยธรรมชาติ เช่น ร่างกายมนุษย์ซึ่งประกอบด้วยระบบการหายใจ การย่อยอาหาร ฯลฯ โดยแต่ละระบบต่างทำงานของคนแล้วมา มีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้ร่างกายสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์ออกแบบและสร้างสรรค์ขึ้น อย่างมีระเบียบแล้วนำส่งเหล่านั้นมารวมกันเพื่อให้การดำเนินการสามารถบรรลุไปได้อย่างจุดหมายที่ได้วางไว้

และได้ให้ความหมายของวิธีระบบเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ที่มีการ กำหนดปัญหาสมมติฐานการวิเคราะห์ข้อมูลและการดำเนินการทดลองขั้นนำไปสู่การสรุปผลที่เหมาะสม เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ถ้า

ผลสรุปหรือผลลัพธ์ที่ได้มาเป็นสิ่งที่คาดว่าจะได้ผลดีก็จะถูกนำมาทดลอง ใช้ แต่ถ้ายังไม่สามารถแก้ปัญหาได้ก็จะต้องมีการทดลองมาสังเกตใหม่จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง มี 2 องค์ประกอบดังนี้

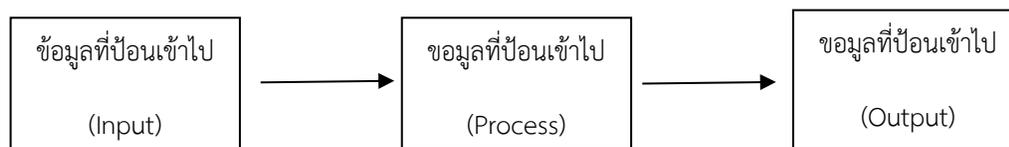
(1) **องค์ประกอบของระบบ** จากความหมายของระบบตามที่กล่าวมานั้น จะเห็นได้ว่าการที่จะมีระบบใดระบบหนึ่งขึ้นมาได้ จะต้องมีส่วนประกอบหรือสิ่งต่าง ๆ เป็นตัวป้อนโดยเรียกว่า "ข้อมูล" เพื่อดำเนินงานสัมพันธ์กันเป็น "กระบวนการ" เพื่อให้ได้ "ผลลัพธ์" ออกมาตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

(2) รูปองค์ประกอบของระบบ

1) **ข้อมูล** เป็นการตั้งปัญหาและวิเคราะห์ปัญหา การตั้งวัตถุประสงค์ หรือเป็นการป้อนวัตถุดิบตลอดจนข้อมูลต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหานั้น

2) **กระบวนการ** เป็นการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ป้อนเข้ามาเพื่อดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

3) **ผลลัพธ์** เป็นผลผลิตที่ได้ออกมาหลังจากการดำเนินงานในขั้นของกระบวนการสิ้นสุดลง รวมถึงการประเมินด้วย นอกจากนี้ยังมีข้อมูลป้อนกลับซึ่งเป็นการนำเอาผลลัพธ์ที่ประเมินนั้นมาพิจารณาว่ามีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เพื่อจะได้ทำการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องในส่วนต่าง ๆ นั้นให้สามารถใช้ในการ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุญเกื้อ ควรหาเวช, 2543 : 16)

ภาพที่ 1 แสดงองค์ประกอบของระบบ ที่มา: บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543)

จากองค์ประกอบและหน้าที่ต่าง ๆ ของระบบดังที่กล่าวมาแล้ว จึงจะขอยกตัวอย่างเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นตามตัวอย่างระบบการผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัย ดังนี้

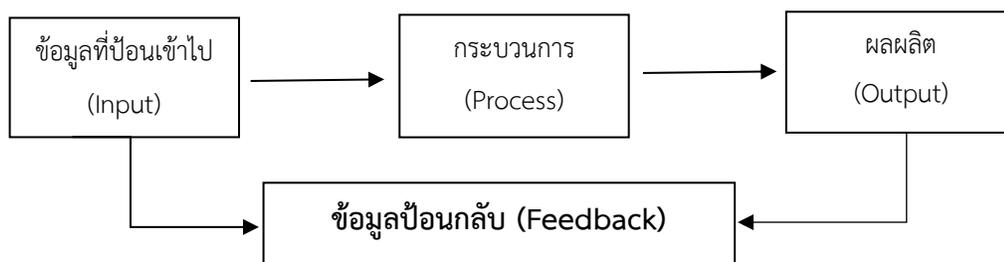
ตัวอย่าง : ระบบการผลิตบัณฑิตมหาวิทยาลัย

ข้อมูล: ผู้ผ่านการสอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา โดยการตั้งวัตถุประสงค์ของ การศึกษา เพื่อเรียนจบออกมาเป็น "บัณฑิต"

กระบวนการ: การลงทะเบียนเรียน การเรียนให้ครบในวิชาและหน่วยกิตที่ได้ก าหนดไว้ การ สอบผ่านได้คะแนนเฉลี่ยถึงเกณฑ์มาตรฐาน ฯลฯ

ผลลัพธ์: นักศึกษาสำเร็จตามกฎข้อบังคับและเงื่อนไขต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยออกมาเป็น "บัณฑิต"

ข้อมูลป้อนกลับ: เมื่อบัณฑิตจบออกมาแล้วยังหางานทำไม่ได้หรือทำงานไม่ได้ดีเท่าที่ควร นับเป็นข้อมูลป้อนกลับให้นำมาวิเคราะห์ถึงทุกขั้นตอนในระบบนั้น เช่น การสอบคัดเลือกได้มาตรฐาน หรือไม่ เนื้อหาวิชาที่เรียนเหมาะสมกับสภาพการทำงานในแต่ละแขนงหรือไม่ ฯลฯ ซึ่งต้องทำการแก้ไขปรับปรุงในส่วนที่คาดว่าจะยังบกพร่องอยู่หรืออาจจะมีการปรับปรุงใหม่ทั้งระบบก็ได้ ดังมีตารางภาพประกอบ

ภาพที่ 2 แสดงองค์ประกอบของระบบ ที่มา: ฉลอง ทับศรี (2532 : หน้า 146)

สรุปได้ว่า คำว่าระบบคือ การรวบรวมส่วนประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันภายในและมี ปฏิสัมพันธ์กันโดยส่วนประกอบทั้งหลายนั้นจะร่วมกันทำงานอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้การ ดำเนินงานนั้นบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. พระสงฆ์กับการสอนสังคัมศึกษา

พระสงฆ์นอกจากจะมีข้อวัตรปฏิบัติตามกรอบพระธรรมวินัย และอย่างเหมาะสมกับความเป็น สมณสาธูป สมณสัญญา และสมณภาวะ ที่มีความงดงาม 3 แบบ คือ **อาทิกถยาณั** งามในเบื้องต้น **มขณกถยาณั** งามในท่ามกลาง และ **ปริโยสานกถยาณั** งามในที่สุดแล้ว ควรศึกษาและรู้ลักษณะของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ประกอบด้วยดังนี้

1) **Active Learning** หมายถึง ระบบการกระตุ้น เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ หรือปฏิบัติด้วยตนเองด้วยความกระตือรือร้น เช่น ได้คิด ค้นคว้า ทดลองรายงานทำโครงการสัมภาษณ์ แก้ปัญหา ฯลฯ ได้ใช้ประสาทสัมผัสต่าง ๆ ทำให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างแท้จริง ผู้สอนทำหน้าที่เตรียมการจัดบรรยากาศการเรียน รู้ จัดสื่อสิ่งเร้าเสริมแรงให้คำปรึกษาและ สรุปลักษณะการเรียนรู้ร่วมกัน

2) **Construct** หมายถึง ระบบการเชื่อมโยง เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้ค้นพบสาระสำคัญหรือองค์การความรู้ ใหม่ด้วยตนเอง อันเกิด จากการได้ศึกษาค้นคว้าทดลอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้และลงมือ ปฏิบัติจริง ทำให้ผู้เรียนรักการอ่าน รักการศึกษาค้นคว้าเกิดทักษะในการแสวงหาความรู้ เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ ซึ่งนำไปสู่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Man) ที่พึงประสงค์

3) Resource หมายถึง ระบบการที่สัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้ง บุคคลและเครื่องมือทั้งในห้องเรียน และนอกห้องเรียน ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์ กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นมนุษย์ (เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ) ธรรมชาติและ เทคโนโลยีตามหลักการที่ว่า"การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาและทุกสถานการณ์"

4) Thinking หมายถึง ระบบการเสริมสร้างความคิด เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมกระบวนการคิด ผู้เรียนได้ฝึกวิธีคิดใน หลายลักษณะ เช่น คิดคล่อง คิดหลากหลาย คิดละเอียด คิดชัดเจน คิดถูก ทางคิดกว้าง คิดลึกซึ้ง คิดไกลคิดอย่างมีเหตุผล เป็นต้น การฝึกให้ผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอในลักษณะต่าง ๆ จะทำให้ผู้เรียนเป็นคนคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น คิดอย่างรอบคอบมีเหตุผล มีวิจารณญาณในการคิด มีความคิดสร้างสรรค์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ที่จะเลือกรับและปฏิเสธข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมตลอดจนสามารถแสดงความคิดเห็นออกได้อย่างชัดเจนและมี เหตุผลอันเป็น ประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวัน

5) Happiness หมายถึง ระบบการเติมเต็มให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข เป็นความสุขที่เกิดจากประการที่หนึ่ง ผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนสนใจสาระการเรียนรู้ ชวนให้สนใจใฝ่ ค้นคว้าศึกษาท้าทายให้แสดงความสามารถและให้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ ประการที่สองปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน มีกิจกรรมร่วมด้วยช่วยกัน ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีความสุขและสนุกกับการเรียน

6) Participation หมายถึง ระบบการเน้นการมีส่วนร่วม เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดงานวางเป้าหมายร่วมกัน และมีโอกาสเลือกทำงานหรือศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ตรงกับ ความถนัด ความสามารถ ความสนใจของตนเอง ทำให้ผู้เรียนเรียนด้วยความกระตือรือร้น มองเห็นคุณค่าของสิ่งที่เรียนและสามารถประยุกต์ความรู้นำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตจริง

7) Individualization หมายถึง ระบบการเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นกิจกรรมที่ผู้สอนให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนในความเป็นเอกลักษณ์บุคคล ผู้สอนยอมรับในความสามารถ ความคิดเห็น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพมากกว่าเปรียบเทียบแข่งขันระหว่างกันโดยมีความเชื่อมั่นผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ได้และมีวิธีการ เรียนรู้ที่แตกต่างกัน

8) Good Habit หมายถึง ระบบการเสริมสร้างลักษณะนิสัยที่ดีในหมู่คณะ เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดีงาม เช่น ความรับผิดชอบ ความเมตตา กรุณา ความมีน้ำใจ ความขยัน ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละและลักษณะนิสัยในการทำงานอย่างเป็นกระบวนการการทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผู้อื่น และการเห็นคุณค่าของงาน เป็นต้น

เกอร์ลาช และอีลี (Gerlach and Ely) (1980 : 282) กล่าวว่า สื่อการสอนเป็นกุญแจสำคัญในการสอนเชิงระบบ สื่อเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางมาก ไม่ว่าจะเป็นบุคคลวัสดุอุปกรณ์ หรือเหตุการณ์ที่สร้างเงื่อนไขซึ่งสามารถนำมาใช้สอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ทักษะ ตลอดจนเจตคติ โดยนัยนี้ ครูตำรา และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนต่างเป็นสื่อการสอนทั้งสิ้น

กมล ภูประเสริฐ (2554 : 54) ได้กล่าวว่า การจัดทำแผนการสอนหรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนแต่ละคนซึ่งรูปแบบโดยทั่วไปที่ใช้กันอยู่ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ 5 ส่วน คือจุดประสงค์สาระการเรียนรู้ (เนื้อหาและกระบวนการ) กิจกรรมสื่อ และการประเมินผล ผู้สอนสามารถกำหนด

3. ระบบการจัดการเรียนรู้สงเคราะห์รายวิชาพระพุทธศาสนา

ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นว่าพระพุทธศาสนามีคุณูปการมากมายต่อวิถีชีวิตของสังคมไทย ดังนั้นการเรียนการสอนก็มีการปรับปรุงไปอย่างเหมาะสมตามกาลสมัย (ราชูณ อนุวตติตฺ) ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 เกิดขึ้นในช่วงที่ สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรม คนไทยกำลังแสวงหากระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ วิธีคิดใหม่ ที่มีประสิทธิภาพ ยิ่งกว่า เพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรม และวัฒนธรรมของสังคมไทย ซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดี และมีวิจรรณญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศ และมีกระบวนการวิธีหรือ Technical know อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้เมื่อได้ มีการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายพร้อมผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้ จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจน

ทั้งนี้เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัย เชื่อมโยงบูรณาการสาระการเรียนรู้พระพุทธพระธรรม พระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัย มุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีร้อยสี่ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธี นำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิต และนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานและการประกอบอาชีพ ดังนั้น การออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้ เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลัก คือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้น การบริหารจัดการและเจริญปัญญาฝึกฝนให้เกิดสติ สมาธิอยู่

ตลอดเวลา ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้สาระหรือวิชาอื่น ด้วยการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จโดยมีคุณลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นลีลาการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้รายวิชาพระพุทธศาสนาตามพุทธวิธีนั้น บทบาทของครูสำคัญมาก การแนะนำวิธีการ ถ้าผู้เรียนสามารถทำเองได้ก็ให้ทำเอง บทบาทของครูอยู่ที่การแนะนำ ครูที่ดีต้องมีทั้งวิชา และ จรรยา (วิชาจรณสมปนโน) วิชา คือความรู้ดี จรรยา คือ ประพฤติดี บทบาทสำคัญของครูมีสามคำคือ แนะนำให้ทำ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น การลงมือปฏิบัติจริงสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนาในการประกาศธรรมของพระพุทธเจ้าเริ่มแต่ระยะแรกประดิษฐานพระพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงดำเนินพุทธกิจด้วยพระพุทโธบายอย่างที่เราเรียกว่าเป็นการวางแผนที่ได้ผลยิ่งทรงพิจารณาว่าเมื่อจะเข้าไปประกาศพระศาสนาในถิ่นใดถิ่นหนึ่งควรไปโปรดใครก่อน

4. ระบบกับการศึกษาที่เน้นผู้เรียนสำคัญ

วิธีการนี้เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เอาชีวิตจริง และเงื่อนไขการรับรู้ของผู้เรียนเป็นตัวตั้ง ผู้เรียนมีอิสรภาพ ได้รับการส่งเสริมให้พัฒนาเต็มศักยภาพของความเป็นมนุษย์ ทั้งจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ (2554 : 220-221) และสังคมผู้เรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม ได้รับการฝึกให้มีศักยภาพในการสร้างรูปแบบการคิดผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้ได้ถูกต้องแม่นยำ ตามธรรมชาติของวิชาด้วยความรู้สึกที่ตึงมั่นอันเป็นการสร้างบุคลิกภาพที่ดี คิดอย่างมีระบบและวิจารณ์ญาณ อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุขเรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ สำหรับบทบาทที่สำคัญของผู้เรียน ได้แก่

- 1) ตระหนักถึงความสำคัญในบทบาทของตนเอง ที่จะเป็นผู้ครองกิจกรรมและร่วมประเมินผลการเรียนตลอดเวลา และถ้าเป็นคนร่วมออกแบบการเรียนรู้ด้วยก็ยิ่งสมบูรณ์แบบมากขึ้น
- 2) มีส่วนร่วมในการจัดและคิดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลงมือทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองจากการมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น
- 3) ต้องรู้หลักความจริง หลักการ เหตุผล กฎเกณฑ์ กฎธรรมะ และหลักการที่จะทำให้เกิดผล
- 4) รู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้จักประโยชน์ที่คนต้องการ รู้ผลที่เกิดจากเหตุ รู้ผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำ
- 5) รู้ว่าตนเองนั้นมีฐานะ ภาวะ เพศ ความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมขณะนี้เป็นอย่างไร และประพฤติให้เหมาะสมต่อสถานการณ์สิ่งแวดล้อม รู้จักปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
- 6) รู้ความพอดีด้านต่าง ๆ เช่น การใช้จ่ายทรัพย์ การบริโภคอาหาร และการกระทำต่าง ๆ

7) รู้จักกาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ประกอบกิจกรรมในหน้าที่การงาน เช่น การตรงต่อเวลา และเหมาะสมกับเวลา

8) รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลว่า เขามีความสามารถและคุณธรรมอย่างไรใครยิ่งหย่อนกว่ากัน การปฏิบัติต่อบุคคลนั้นว่า ควรคบหรือไม่ จะตำหนิ ยกย่อง แนะนำสั่งสอนอย่างไร

9) มีศรัทธา มีหิริ ความละอายต่อบาป มีโอตตัมปะ ความเกรงกลัวต่อบาป มีความเพียร มีสติ มีจิตใจมั่นคง และมีปัญญา

10) รู้ว่าจะปรึกษาสิ่งใดกับใคร ต้องไม่สร้างความเดือดร้อนให้กับตนเอง และผู้อื่น

11) ไม่คิด ไม่พูด และไม่ทำสิ่งใดที่เป็นการเบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น

12) มีความเห็นชอบว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว

13) ให้ทานด้วยความบริสุทธิ์ใจคือ เอื้อเฟื้อตามกำลังความสามารถ โดยไม่หวังผลตอบแทน

สรุปได้ว่า ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้าได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียนผู้เรียนได้ศึกษาสาระที่ต้องเรียนรู้แล้วให้ผู้เรียนเชื่อมโยงเนื้อหา ส่วนต่าง ๆ ที่ต้อง การจดจำกับสิ่งที่ตนคุ้นเคย เช่น กับคำ ภาพ หรือความคิดต่าง ๆ (ตัวอย่างเช่น เด็กจำไม่ได้ว่าค่ายางระจัน อยู่จังหวัดอะไร จึงโยงความคิดว่า ชาวบ้านบางประจัญเป็นคนกล้าหาญ สัตว์ที่ถือว่า เก่งกล้า คือสิงโต บางระจันจึงอยู่ที่จังหวัดสิงห์บุรี) หรือให้หาหรือคิดคำสำคัญที่ไม่คุ้นหรือยากด้วยคำ ภาพ หรือ ความหมายอื่น ๆ หรือการใช้การเชื่อมโยงความคิดเข้าด้วยกัน ชั้นที่ 3 การใช้จินตนาการ เพื่อให้จดจำสาระได้ดีขึ้น การเรียนการสอน มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับ วัตถุประสงค์การเรียนเนื้อหาสาระในการสอนได้เหมาะสมกับเวลาเรียน ครูก่อนมาสอนได้ทำแผนการสอนล่วงหน้า ได้เตรียมบรรยากาศในห้องเรียนให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้วางแผนการสอนตามวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดให้ ได้ศึกษาเนื้อหาในหนังสือแบบเรียนทุกครั้งที่จะสอนเป็นอย่างดี ได้รับผิดชอบหน้าที่ของตนเองในการสอนเป็นอย่างดี และจัดการเรียนรู้โดยให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนทั้งในห้องและนอกห้องเรียน

5. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนวิชาพระพุทธศาสนา

5.1 ความหมายของการสอนวิชาพระพุทธศาสนา การศึกษาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเกิดขึ้นในช่วงที่สังคมไทยมีวิกฤติทางศีลธรรมคนไทยกำลังแสวงหากระบวนการ

เรียนรู้แบบใหม่วิถีคิดใหม่ที่มีประสิทธิภาพยิ่งกว่าเพื่อพลิกฟื้นความเข้มแข็งของระบบจริยธรรมและวัฒนธรรมของสังคมไทยซึ่งคนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาหลักสูตรดังกล่าวมีเจตนารมณ์แน่วแน่ที่จะพัฒนาคนไทยให้เป็นคนเก่งดีและมีวิจรรณญาณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายพระสงฆ์และคฤหัสถ์ได้มองเห็นว่าการเรียนรู้ตามพุทธวิธีเป็นสิ่งที่ล้ำเลิศและมีกระบวนการ Know How อยู่ในสังคมไทยในหมู่พระสงฆ์และคฤหัสถ์ผู้ทรงคุณความรู้ เมื่อได้มีการพัฒนาหลักสูตรการวิธีหรือ Technical เรียนการสอนโดยมหาเถรสมาคมนำโดยผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายมหานิกายและธรรมยุตินิกายทางการจัดหลักสูตรพระพุทธศาสนาให้ถูกต้องเหมาะสมและชัดเจนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดศรัทธาอย่างสูงในพระรัตนตรัยเชื่อมโยงบูรณาการกับผู้ทรงคุณวุฒิด้านศาสนาด้านหลักสูตรการเรียนรู้จิตวิทยาพัฒนาการและการพัฒนาสื่อกำหนดแนวทางการสาระการเรียนรู้พระพุทธพระธรรมพระสงฆ์โดยมีเอกภาพอยู่ที่ความมีศรัทธาอย่างแน่วแน่ต่อพระรัตนตรัยมุ่งนำหลักธรรมซึ่งมีอริยสัจ 4 เป็นกรอบไว้จัดการเรียนรู้ขับเคลื่อนสาระการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามพุทธวิธีนำไปใช้ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตและนำกระบวนการเรียนรู้ตามพุทธวิธีไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้การทำงานและการประกอบอาชีพตั้งนั้นการออกแบบการเรียนรู้เป็นการจัดการเรียนรู้เชื่อมโยงเป็นอรรถสัมพันธ์บูรณาการให้เกิดความคิดรวบยอดหลักคือ พระพุทธ พระธรรมพระสงฆ์ใช้กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ให้ผู้เรียนลงมือเรียนรู้ด้วยสมาธิและการพิจารณาตนเอง (Self-Learning) การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) ในสาระการเรียนรู้ที่กำหนดฝึกปฏิบัติตามขั้นการบริหารจิตและเจริญปัญญาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามพุทธธรรมอย่างบูรณาการและส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกินอยู่ดูฟังเป็นมีวัฒนธรรมแสงปัญญาส่งเสริมให้เกิดลักษณะของปัญญาวัชระธรรม 4 ประการคือ

วัชระธรรมทั้ง 4 ประการนี้จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาได้อย่างชัดเจนโดยแบ่งการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้ (อง. จตุกก. 21/248/332)

1) **ด้านการสอนวิชาพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน** สถานศึกษาจะจัดสื่ออาคารสถานที่ห้องเรียนแหล่งเรียนรู้สภาพแวดล้อมสื่อการสอนวิชาพระพุทธศาสนามีหลากหลายและเหมาะสมโดยเน้นค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตรงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาและกิจกรรมของบทเรียนวิชาทางพระพุทธศาสนา โดยสนับสนุนได้เรียนรู้จากกิจกรรมนอกสถานที่ด้วย เช่น นิทรรศการวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีค่าใช้จ่ายประหยัดและคุ้มค่า จัดกลุ่มทำสื่อประกอบการจัดกิจกรรมเข้าค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้เกิดความหลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมโดยมุ่งเน้นการพัฒนาคนให้เกิดความรู้ความเข้าใจวิชาพระพุทธศาสนามีทัศนคติที่ดีงามและสนุกกับการเรียนรู้วิชาพระพุทธศาสนาที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่การดำเนินชีวิตนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีงามและสามารถประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อให้ได้ผลพฤติกรรมของผู้เรียนไปด้วยเป็นการกระตุ้นการพัฒนาศรัทธาและศีลธรรม

2) **ด้านเป็นผู้นำนักเรียนการฝึกสมาธิ** อาคารสถานที่ให้เกิดประโยชน์แก่การเรียนการสอนวิชา พระพุทธศาสนามีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน สภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สะอาด เป็นระเบียบสวยงาม สร้างความสดชื่นเบิกบานให้กับผู้เรียน เอื้ออำนวยต่อการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนา ที่เป็นประโยชน์ต่อ การศึกษาหาความรู้ บรรยากาศที่สงบ มีเสียงและแสงที่จะรบกวนน้อยที่สุดห้องเรียนที่สร้างสรรค์ความรู้ด้วย ลักษณะทางธรรมชาติ เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมมีวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบศาสนกิจ เช่น พระพุทธรูป ตู้อธรรม

3) **ด้านเป็นผู้สอนหรือทบทวนธรรมศึกษาให้แก่นักเรียน** สถานศึกษาจัดหลักสูตรสถานศึกษาหรือ การจัดการเรียนการสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียนผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจนเพื่อ เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอกระบวนการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ทำให้อยู่ให้เห็น

4) **ด้านให้การสอนวิชาพระพุทธศาสนาบูรณาการเข้าสู่วิถีชีวิตนักเรียน** คือการเปรียบเทียบผล ที่ได้จากการเรียนวิชาพระพุทธ ศาสนาของนักเรียนแล้วบูรณาการกับหลักพุทธธรรมโดยใช้กระบวนการและ เครื่องมือต่าง ๆ เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดเป็นรูปธรรมโดยนักเรียนมีกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกายด้าน ความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดละ เกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้เหมาะสม เป็นไปตามคุณค่าแท้เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญาเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรที่สอดคล้องกับ โครงสร้างสังคมไทย

สรุปได้ว่า การสอนวิชาพระพุทธศาสนาหมายถึง การหยิบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะในทาง พระพุทธศาสนาไปประกาศให้ผู้อื่นทราบ โดยมีจุดมุ่งหมายให้มีบุคคลได้รับรู้รับทราบหลักธรรมหรือหัวข้อธรรมะ ในทางพระพุทธศาสนานั้นอย่างกว้างขวาง และต้องอยู่บนพื้นฐานของการเป็นผู้มีใจกว้าง ปราศจากอคติ และไม่ ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิด ความเชื่อ หรือความศรัทธาของผู้สอน กล่าวคือให้ผู้ฟัง/ผู้รับ เกิดความเชื่อ ความศรัทธา ด้วยปัญหา ด้วยเหตุผลด้านความประพฤติด้านจิตใจและด้านปัญญาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาตนและ สังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใดละเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตาเพื่อประโยชน์ใน การดำรงชีวิตได้

5.2 **ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา** คำว่า เผยแผ่ หมายถึง ทำให้ขยายออกไปขยายออกไป เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนา คำว่าเผยแผ่เป็นการประกาศให้ทราบหากทราบแล้วสนใจจะเป็นพุทธศาสนิกชนก็ไม่ เป็นที่รังเกียจการเผยแผ่เป็นศัพท์ที่มีลักษณะอะลุ่มอล่วยและแสดงถึงความมีใจกว้างไม่ผูกมัดผู้อื่นด้วยความคิดของ ตนเองหรือศาสนาของตนส่วนคำว่าเผยแพร่นั้นคือโฆษณาให้แพร่หลายถ้าคิดอย่างคนธรรมดาความหมายก็คล้ายคลึง กันถ้าคิดให้ลึกและละเอียดลงไปจะเห็นว่าคำว่าเผยแผ่จะมีความหมายที่ชัดลึกลงไป เป็นการเผยแผ่ให้บรรลุ

จุดหมายมีที่ไปที่ไปไม่ใช่โฆษณาชวนเชื่อ เพื่อให้ทราบและเห็นด้วยเพียงอย่างเดียวด้วยเหตุนี้ คณะสงฆ์จึงมักใช้คำนี้ในการเขียนในพระพุทธรูปศาสนาว่าเป็นการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา คือ การทำให้พระพุทธรูปศาสนาขยายวงกว้างออกไปให้แพร่หลาย ได้แก่ การดำเนินการเพื่อให้หลักคำสอนในพระพุทธรูปศาสนาแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัย น้อมเอาหลักธรรมในพระพุทธรูปศาสนาไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติเหล่านั้น เพราะพระพุทธรูปศาสนาบังเกิดขึ้นมาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2558 : 12) การเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา คือ การยับยั้งธรรมะซึ่งมีมากมายหลายหัวข้อไปขยาย เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา (พระเทพโสมภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557 : 150)

5.3 วิธีการการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนา พระพุทธรูปศาสนามีส่วนสำคัญที่สุดในการสร้างรากฐานทางวัฒนธรรมในด้านจิตใจ เป็นแนววิถีชีวิตที่ได้ฝังรากลึกลงในจิตใจของพุทธศาสนิกชนมาในครั้งโบราณกาลโดยมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจเป็นรากฐานสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและมีพระสงฆ์เป็นผู้อบรมสั่งสอนเผยแผ่หลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตามและอยู่ในศีลธรรมอันดีงามดังจะเห็นได้ว่าการดำรงชีวิตนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาทั้งสิ้นเช่นการตักบาตรประจำวันการทำบุญและฟังธรรมในวันธรรมสวนะการไหว้พระสวดมนต์พิธีกรรมต่างๆจะมีความเกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปศาสนาเกือบทั้งสิ้นนับแต่เกิดจนตายซึ่งได้แก่งานทำบุญครบรอบวันเกิดงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่งานแต่งงานและงานศพเป็นต้นสิ่งเหล่านี้จึงแสดงให้เห็นว่าพระพุทธรูปศาสนาได้เข้ามามีบทบาทอยู่เหนือวัฒนธรรมในด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชนอยู่ค่อนข้างมากหากกล่าวถึง วิธีการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาจะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงเป็น (ทินพันธ์ นาคะตะ, 2557 : 1-3) ต้นแบบที่ของการเลือกใช้เทคนิคและวิธีสอนพระพุทธเจ้าทรงมีวิธีสอนหลายแบบหลายอย่าง

(1) แบบสากัจฉาหรือสนทนาวิธีนี้น่าจะเป็นวิธีที่ทรงใช้บ่อยไม่น้อยกว่าวิธีใดๆ โดยเฉพาะในเมื่อผู้มาเฝ้าหรือทรงพบนั้นยังไม่ได้เลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนายังไม่รู้ไม่เข้าใจหลักธรรมในการสนทนาพระพุทธเจ้ามักจะทรงเป็นฝ่ายถามนำคู่สนทนาเข้าสู่ความเข้าใจธรรมและความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแม้ในหมู่พระสาวกพระองค์ก็ทรงใช้วิธีนี้และทรงส่งเสริมให้สาวกสนทนาธรรมกัน

(2) แบบบรรยายวิธีสอนแบบนี้ น่าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชนหรือพระสงฆ์จำนวนมากและส่วนมากเป็นผู้มีพื้นความรู้ความเข้าใจกับมีความเลื่อมใสศรัทธาอยู่แล้วมาฟังเพื่อหาความรู้ความเข้าใจเพิ่มเติมและหาความสงบสุขทางจิตใจนับได้ว่าเป็นคนประเภทและระดับใกล้เคียงกันพอที่จะใช้วิธีบรรยายอันเป็นแบบกว้าง ๆ ได้ลักษณะพิเศษของพุทธวิธีสอนแบบนี้ที่พบในคัมภีร์บอกว่าทุกคนที่ฟังพระองค์แสดงธรรมอยู่ในที่ประชุมกันแต่ละคนจะรู้สึกได้ว่าพระพุทธเจ้าตรัสอยู่กับตัวเองโดยเฉพาะซึ่งนับเป็นความสามารถอัศจรรย์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้า

6. บทสรุป

พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นครูมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เราจะเห็นได้ชัดก็สมัยพระพุทธเจ้า ทรงส่งพระสาวก 60 รูปออกไปประกาศพระศาสนายังดินแดนต่าง ๆ ทั่วอินเดียและชมพูทวีป เป็นการประกาศความเป็นครูครั้งแรกของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมา พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และนักบวชของศาสนาพราหมณ์ได้ทำหน้าที่ให้การศึกษแก่กุลบุตรกุลธิดาของชาวอินเดียควบคู่กันมาตลอด แต่การให้การศึกษากันของทั้ง 2 ศาสนา แตกต่างกันคือ นักบวชของศาสนาพราหมณ์จะให้การศึกษาเฉพาะชนชั้น 3 วรรณะเท่านั้น คือ พราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ยกเว้นวรรณะศูทร แต่พุทธศาสนา พระสงฆ์ได้ให้การศึกษแก่ทุกชนชั้นวรรณะ เป็นการจัดการศึกษาที่ให้ความเสมอภาคกันหมด และตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้ความรู้ที่จะนำไปประกอบอาชีพและให้คุณธรรม คือ ความประพฤติปฏิบัติชอบ สำหรับเป็นเครื่องอุปถัมภ์ค้ำจุนวิชาชีพให้เจริญรุ่งเรืองและคงอยู่คู่สังคมไทยตลอดไป

7. เอกสารอ้างอิง

- กมล ภู่งประเสริฐ. (2554). การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: บริษัท ทิปส์พับลิเคชั่น.
- กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. พุทธศักราช 2554. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหา.
- กิตานันท์ มลิทอง. (2540). *เทคโนโลยีทางการศึกษาและนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์, ศ. ดร. (2545). *การวางแผนการสอนและเขียนแผนการสอน*. ในเอกสารการสอนชุดวิชา วิทยาการการสอน หน่วยที่ 8-15 พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ทินพันธุ์ นาคะตะ. (2557). *พระพุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: หจก. สหายบล็อกและการพิมพ์.
- บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2543). *นวัตกรรมการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : เจริญวิทยาการพิมพ์.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2557). *พระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ 9*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2558). *การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ลายเสือ.
- Gerlach, V.S. and Ely. D. P. (1980). *Teaching and Media: A Systematic Approach*. (2 ed.) Englewood Cliffs. New Jersey: Prentice-Hall, Inc Gerlach and Ely.